

У березні 2004 року як правонаступник експортно-орієнтованого венчурного бізнесу компанії AVentures була створена венчурна компанія «ТЕХІНВЕСТ», яка має тривалий досвід успішної роботи в українському хай-тек бізнесі, про що йтиметься нижче.

Загалом, форми венчурного інвестування достатньо різноманітні, але специфіка українського постприватизаційного акціонерного капіталу диктує переважання інвестиційного кредиту – від вкладень в спеціально випущені під проект облигації до прямого інвестиційного кредитування через венчурні фонди.

Лекція 6. Державна підтримка та стимулювання венчурного підприємництва

6.1. Основні напрямки державного регулювання та підтримки венчурного підприємництва.

6.2. Нормативний напрямок державної підтримки венчурного бізнесу.

6.3. Організаційний напрямок державної підтримки венчурного підприємництва.

6.4. Фінансовий напрямок державної підтримки венчурного бізнесу.

Рекомендована література: [6; 54; 83].

6.1. Основні напрямки державного регулювання та підтримки венчурного підприємництва

В процесі інноваційного розвитку вітчизняних підприємств сьогодення важливу роль відіграє держава, яка сприяє формуванню механізму державного регулювання суб'єктів господарської діяльності. Дане поняття трактують наступним чином: «Механізм державного регулювання діяльності суб'єктів ринку є сукупністю форм, методів, засобів впливу на економіку, які склалися між суб'єктами та об'єктами регулювання в процесі визначення та реалізації цілей». Держава координує та стимулює цикл «ідея-ринок», що в свою чергу сприяє прискоренню виведенню на ринок технологічно-інноваційних розробок, за допомогою впровадження сучасного інноваційного механізму та реалізації державних програм в напрямку розвитку венчурного підприємництва.

За функціональною структурою механізм державного регулювання венчурного бізнесу включає такі важелі, як техніко-технологічні, соціально-економічні, адміністративно-правові, фінансові методи тощо.

Незважаючи на суттєві відмінності у механізмах та методах державної підтримки та стимулювання венчурного підприємництва у різних країнах світу, можна виділити низку типових функцій як за змістом, так і за характером впливу на суб'єктів венчурного підприємництва. Так, за змістом експерти поділяють їх на: *законодавчі, організаційні та фінансово-економічні*, а за характером впливу – на *прямі і опосередковані*.

Таким чином, державне сприяння венчурному інвестуванню повинно здійснюватись за трьома основними напрямками (див рис. 1.9): 1. Нормативний, який передбачає розробку та реалізацію загальної державної стратегії інноваційного розвитку країни та регіонів,

забезпечення охорони об'єктів промислової власності, ноу-хау та авторського права та створення загального і спеціального законодавства у даних напрямках.

2. Організаційний, який полягає в організації єдиної концепції для розвитку інноваційного процесу та формуванні інфраструктури венчурного бізнесу, створенні інститутів підтримки наукових розробок на рівні університетів та науково-дослідних установ, виділенні підприємств, об'єднань і зон інноваційного підприємництва, формуванні технополісів і технопарків, забезпеченні їхнього тісного зв'язку з малим та середнім бізнесом тощо.

Рис. 1.9. Основні напрямки державного регулювання та підтримки венчурного підприємництва

3. Фінансовий напрямок повинен забезпечувати фінансову підтримку підприємств венчурного бізнесу, здійснювати як кредитне стимулювання інноваційних процесів, так і їх пряме фінансування та гарантування. Загалом, державне фінансово-економічне регулювання може здійснюватися як в прямій формі через пряме державне інвестування, пільгову грошово-кредитну та фіскальну політику, так і в опосередкованій, яка передбачає безкоштовну консалтингову допомогу, інвестиційну оцінку та здійснення аудиту суб'єктів венчурного бізнесу.

6.2. Нормативний напрямок державної підтримки венчурного бізнесу

Розглянемо докладніше функціонування зазначених напрямків у практичній діяльності урядів різних країн.

Нормативний напрямок. В усіх економічно розвинених країнах нововведення є одним з пріоритетних напрямів у політиці уряду, що сприяє національній незалежності й економічному розвитку. Держава створює сприятливі умови для розвитку інноваційної діяльності, формуючи єдині цивілізовані правила і механізми, що сприяють розвитку всіх суб'єктів інноваційної сфери, зокрема венчурного підприємництва. Втілення в життя даних умов супроводжується виконанням відповідних законів, рішень, постанов владних структур.

Законодавство є правовим фундаментом розвитку бізнесу в будь-якій країні. Досвід зарубіжних країн показує, що у сфері венчурного підприємництва одночасно функціонують десятки законів дотримання яких сприяє підвищенню ефективності ведення венчурного бізнесу на законодавчому рівні. В економіці країн, що розвиваються, навпаки існує недостатньо законодавчих актів, що регламентують існування венчурного підприємництва.

Як свідчить міжнародний досвід, державна політика сприяння розвитку венчурного бізнесу повинна будуватись на принципах законності, довгостроковості та економічної зацікавленості суб'єктів венчурного підприємництва з метою підвищення ефективності результатів їх господарювання. Фахівці вважають, що не зважаючи на економічний чи політичний стан країн, для успішного розвитку венчурної індустрії необхідно виконання наступних передумов у правовому полі держав:

- цивільне законодавство повинно передбачати наявність такої організаційно-правової форми у венчурному підприємстві, що адекватно відображала б специфіку їх створення і діяльності;
- податкове законодавство повинно стимулювати залучення капіталу у венчурну індустрію шляхом надання різних режимів пільгового оподаткування;
- валютне законодавство не повинно створювати бар'єрів на шляху венчурного капіталу при інвестуванні і при виході інвестора з проінвестованої компанії.

В роботах автора Д. Бердникова стверджується, що для ефективного функціонування венчурного ринку не обов'язковою є розробка спеціального законодавства, присвяченого винятково регулюванню даної діяльності, оскільки цей спосіб фінансування здійснюється в рамках загальних правових норм і використовує діючі юридичні й організаційні форми і схеми, регульовані, як правило, основними положеннями й актами про форми і правила корпоративної та інвестиційної діяльності.

6.3. Організаційний напрямок державної підтримки венчурного підприємництва

США. У сфері розвитку інноваційного підприємництва для Сполучених Штатів характерним є залучення венчурного капіталу в нові наукоємні технології. Насамперед, вважається економічно привабливим фінансування нових інноваційних об'єктів, незважаючи на високий рівень ризикованості подібних вкладень. З метою зниження ризиків використовуються

механізми венчурного інвестування окремих проектів та страхування. Зокрема, такі невідомі та маловідомі у середині ХХ ст. фірми, такі як «Microsoft», «Digital equipment», «Ginentec» за рахунок венчурного капіталу отримали необхідний рівень фінансування і завоювали позицію лідерів нових галузей сучасного наукоємного виробництва.

В США існують програми різних видів допомоги малому венчурному бізнесу, що реалізуються в основному через федеральне агентство – Адміністрацію в справах малого бізнесу (АМБ). Аналогічного незалежного відомства щодо захисту інтересів дрібних підприємців у таких масштабах немає в жодній великій розвинутій країні світу. Основною метою існування АМБ є надання фінансової, консультаційної і інформаційної допомоги малим підприємствам, що знаходяться на початковій стадії розвитку та діяльність яких характеризується високим ступенем ризику.

У США АМБ реалізує багато кредитних програм. Використовуючи механізми державного гарантування комерційним банкам та іншим фінансовим організаціям, Адміністрація сприяє надання ними фінансових позик малим інноваційним фірмам, які не мають можливості отримати кредити під ризикові проекти навіть на загальних умовах. Середній розмір таких позик сягає 100 тис. дол. США, а термін погашення боргу - 8 років. В АМБ розроблено різноманітні програми допомоги венчурним структурам: надання індивідуальних консультацій, проведення семінарів, організація курсів, конференцій, друкування публікацій тощо. Особливістю таких форм допомоги є їхня мінімальна плата у порівнянні із приватними консультативними послугами.

Європа. Багато західноєвропейських країн розробили та успішно застосовують заходи щодо стимулювання ризикових венчурних проектів шляхом прямого виділення коштів з державних бюджетів та надання державних гарантій інвесторам та третім особам.

Прикладом успішного застосування державної підтримки венчурного бізнесу є досвід **Франції**, яка посідає четверте місце серед промислово розвинутих держав (після США, Японії і ФРН) за загальною сумою витрат на НДДКР і друге (після США) – за питомою вагою інновацій на одного жителя країни.

Урядом Франції сформовано спеціальну урядову організацію у сфері венчурного бізнесу та інновацій і державно-приватний банк для фінансування малого інноваційного бізнесу. Основною метою діяльності таких інституцій є надання довгострокових позик для завершення досліджень і комерціалізації новинок. Крім того, у Франції функціонує Національний страховий фонд, яким управляє Французьке товариство сприяння венчурному капіталу, який страхує позикові кошти інвесторів. Через даний фонд в країні страхується у середньому 65% позикових коштів.

Загалом, у Франції існує ціла мережа спеціальних інститутів, що надають допомогу та здійснюють консультативне сприяння розвитку венчурного бізнесу. До них належать: Національний центр наукових досліджень, Національне агентство з впровадження досліджень «Анвар», Національне агентство перспективних досліджень тощо.

Важливе місце у сфері розвитку наукових та інноваційних розробок займає **Великобританія**. Їй належить третє місце серед країн Західної Європи за питомою вагою витрат на наукові дослідження у валовому національному продукті. Починаючи з 80-х років ХХст. з метою стимулювання розвитку інноваційної активності урядом Великобританії було прийнято до реалізації широку програму приватизації як промислових підприємств, так і науково-дослідних установ.

Рішення уряду даної країни про фінансування окремих напрямів НДДКР приймається на основі рекомендацій п'яти громадсько-державних рад, сформованих за напрямами досліджень, до складу яких входять як представники уряду, так і наукових і промислових організацій. Члени рад координують діяльність державних науково-дослідних установ в інтересах розвитку національної економіки.

Близький та Далекий Схід. Заслуговує на увагу Система державної підтримки розвитку наукомістких технологій та інновацій в **Ізраїлі**, яка базується на системі значних державних субсидій. Уряд держави щорічно інвестує близько 3% ВВП в наукові дослідження та розробки. До пріоритетних напрямів, які інвестує уряд Ізраїлю відносять: телекомунікації та програмні продукти, біотехнологію, медичну електроніку, електронну оптику, лазерні системи, автоматику і робототехніку.

В результаті комплексних заходів щодо підтримки високотехнологічного бізнесу та проектів у області високих технологій, Ізраїлю вдалось за короткий час підвищити частку високо технологічних галузей у ВВП до понад 50%. При цьому на експорт спрямовується більш як 40% ВВП, з них 80% — у економічно розвинуті країни. Значний внесок в розвиток технологічного рівня країни вносять численні, потужно функціонуючі бізнес-інкубатори, розміщені по всій країні. Вони покликані забезпечувати підтримку технологічних ініціатив на першій стадії розвитку, включаючи створення компанії і забезпечення її фінансами.

Ретроспективний аналіз історичних аспектів розвитку венчурного бізнесу Японії свідчить, що державна підтримка та сприяння розвитку інноваційного та високотехнологічного бізнесу – головна причина економічного стрибка в країні. В Японії понад 80% акціонерного капіталу інноваційних підприємств належить приватному сектору (банкам, брокерським, страховим компаніям, пенсійним фондам та іншим, здебільшого фінансовим інститутам), решта - місцевим корпораціям.

6.4. Фінансовий напрямок державної підтримки венчурного бізнесу

Головний зміст фінансово-економічної політики держави у відношенні венчурних структур полягає у регулюванні фінансових потоків, яке полегшує доступ цих структур до джерел фінансових коштів. Досвід розвинутих країн свідчить, що для успішної реалізації венчурних інноваційних проектів необхідними є значні довгострокові інвестиції в наукові дослідження та розробки. Це стає можливим за умов державного забезпечення початкової підтримки інноваційних галузей в умовах нерозвиненості ринкових механізмів довгострокового фінансування та низького внутрішнього попиту на інноваційну продукцію.

Державна підтримка інноваційної сфери здійснюється двома методами: 1) прямими і 2) непрямыми.

1) прямі методи регулювання реалізуються у формах: адміністративно-відомчій і програмно-цільовій. *Адміністративно-відомча* форма передбачає пряме дотаційне фінансування відповідно до спеціальних законів. *Програмно-цільова форма* – це конкретне фінансування в рамках державних програм підтримки нововведень, створення системи держконтрактів на придбання тих чи інших товарів і послуг, надання пільгових кредитів фірмам, що розробляють і доводять до комерціалізації нові продукти.

До 2) непрямих методів державної підтримки інноваційної сфери відносять, зокрема, спрощення системи оподаткування. Дослідження науковців у цій сфері показують наступні закономірності: рівень оподаткування у інноваційній сфері в межах 25% сприяє активізації інноваційної діяльності, при розмірі податку (у тому числі на прибуток) більш як 25% відбувається зниження активності реалізації інновацій, а при досягненні податкового тягаря у розмірі 50% - компанії припиняють інвестування в дану сферу.

Розглядаючи методи державного фінансово-економічного стимулювання венчурного підприємства у розрізі країн – світових лідерів у сфері інноваційних розробок та застосування «хай-тек» технологій, у тому числі і шляхом реалізації венчурної діяльності можна виділити основні з них.

1. США:

- 1) вилучення витрат на НДДКР, пов'язаних з основною виробничою і торговою діяльністю, із суми доходу, який оподатковується;
- 2) пільгове оподаткування венчурних фірм та фірм, що здійснюють НДДКР;
- 3) пільговий режим амортизаційних відрахувань;
- 4) інвестиційний податковий кредит;
- 5) гарантоване повернення Адміністрацією у справах малого бізнесу (АМБ) приватного капіталу, який вкладається у венчурний бізнес;
- 6) надання АМБ субсидій венчурному бізнесу, зокрема на розширення зовнішньоекономічної діяльності тощо.

2. Великобританія:

- 1) зменшення податку на прибуток для венчурних підприємств;
- 2) застосування системи страхування коштів, які надаються венчурним підприємствам;
- 3) субсидії на проведення досліджень з розробки нових видів продукції чи технологій;
- 4) повне або часткове відшкодування витрат на нововведення в межах державних програм субсидування малих інноваційних фірм тощо.

3. Німеччина:

- 1) дотації на підвищення кваліфікації персоналу, задіяного у науково-дослідних розробках;
- 2) надання цільових безоплатних субсидій підприємствам, що освоюють нову технологію;
- 3) оплата витрат на технічну експертизу інноваційних проектів та на проведення оцінки можливостей патентування результатів проведення ндкр;
- 4) надання пільгових кредитів фірмам, що вкладають кошти в модернізацію підприємства, освоєння випуску нових товарів, а також у заходи щодо раціонального використання енергії;
- 5) дотації малим і середнім фірмам на наукові дослідження або розробку нової технології для виготовлення продукції;
- 6) система державного страхування кредитів тощо.

4. Італія:

- 1) надання пільгових кредитів на технологічні нововведення;
- 2) субсидії малим і середнім підприємствам видобувної і обробної промисловості на купівлю та лізинг ЕОМ;

3) зменшення прибуткового податку для компаній, що діють у сфері наукомістких технологій та впроваджують інновації;

4) прискорена амортизація під час технічного переоснащення;

5) податкові пільги у випадку купівлі передових технологій тощо.

5. Франція:

1) державні дотації організаціям, що займаються науково-дослідними роботами за контрактами;

2) субсидії малим і середнім підприємствам у сфері інновацій;

3) податковий кредит на приріст витрат на НДДКР;

4) звільнення оподаткування коштів, що вкладаються у ризиковані, зокрема вчурні, проекти тощо.

6. Японія:

1) пільгове оподаткування прибутку венчурних підприємств;

2) податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР;

3) пільгові кредити венчурним фондам;

4) надання субсидій з державних фондів;

5) гарантоване повернення коштів, які були вкладені у венчурний бізнес тощо.

Очевидно, що застосування тих чи інших зазначених вище фінансово-економічних важелів стимулювання венчурного бізнесу здійснюється одночасно із відповідними нормативно-законодавчими змінами у державі та організаційними перетвореннями у галузях. Сам тому, виділені напрямки реалізації програм державної підтримки є невід'ємними один від одного та взаємодоповнюючими.

Лекція 7. Особливості державного регулювання венчурного бізнесу в Україні

7.1. Структури, що регламентують діяльність венчурних підприємств.

7.2. Заходи щодо державної підтримки венчурного підприємництва.

Рекомендована література: [26; 34; 35; 47; 53; 54; 72].

7.1. Структури, що регламентують діяльність венчурних підприємств

В Україні правові основи розвитку інноваційної діяльності загалом, та венчурної, зокрема, базуються на системі законодавчих і підзаконних актів, що стосуються інноваційної діяльності. Так, зокрема, в Декларації про державний суверенітет України від 1990 року зазначено, що весь економічний та науково-технічний потенціал створений в Україні є неподільною частиною власності держави. Закон України «Про основи державної політики в галузі наукової та науково-технічної діяльності», прийнятий у 1991 році був удосконалений та перейменований у 1998 році в закон «Про наукову та науково-технічну діяльність». В даному